

ПРИСТАПОТ ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР Е СЛОБОДЕН

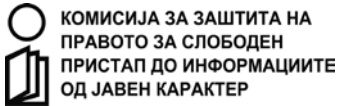


КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА НА
ПРАВОТО ЗА СЛОБОДЕН
ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИЈЕ
ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

**ПРИСТАПОТ ДО
ИНФОРМАЦИИТЕ ОД
ЈАВЕН КАРАКТЕР
Е СЛОБОДЕН**

мај, 2009

Издава: Комисија за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер, во соработка со Македонскиот институт за медиуми



www.komspi.mk



www.mim.org.mk

Тираж: 600



Оваа публикација/прирачник беше овозможена со поддршка од Британската амбасада. Наведените мислења во оваа публикација се мислења на авторите и не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската амбасада

The British Embassy in Skopje supported the publication of this handout. However, the content of this publication does not necessarily reflect the position or the opinions of the British Embassy.

СОДРЖИНА

- Слобода на информирањето - основно човеково право 4
- Корените на слободниот пристап 6
- Зошто закон за пристап до информации 8
- Слободниот пристап во Република Македонија 13
- Како до информации од јавен карактер 17

СЛОБОДА НА ИНФОРМИРАЊЕТО - ОСНОВНО ЧОВЕКОВО ПРАВО

Развојот на слободата на информирањето, како основно човеково право, на својата агенда на приоритети ја постави Генералното собрание на Обединетите нации на почетокот на своето формирање во 1946 година. Во **Резолуцијата 59 (1)**, која беше усвоена и објавена, е поставена следнава дефиниција:

„Слобода на информирањето е основно човеково право и основа за сите слободи за кои се бори Организацијата на Обединетите нации“.

Правото на слобода на информирање и правото на пристап до информациите од јавен карактер се тесно врзани со слободата на изразување или слободата на говор. Во **Универзалната декларација за човековите права**, донесена во 1948 година, темелот на сите документи од областа на човековите права, кои се применуваат и денес, е ставен во член 19, во кој јасно и недвосмислено се дефинира правото на слободно изразување:

„Секој има право на слобода на мислење и изразување. Ова право ја вклучува и слободата да се застапува одредено мислење, да се бараат, да се примаат и даваат информации и идеи преку различни видови медиуми и без оглед на границите“.

Според ова гледање, слободата на изразување е поставена како нешто што треба да му користи и на оној што ја испраќа информацијата и на оној што ја прима. Но, идејата граѓаните да добијат пристап до информациите со кои располагаат извршната, законодавната и судската власт во минатото во многу земји од светот не била прифатена.

Изворите на правото за слободен пристап до информациите се наоѓаат и во член 19 од **Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права**.

- *Никој не може да биде вознемируван поради своето мислење;*
- *Секој има право на слобода на изразување. Тоа право подразбира слобода на барање, примање и ширење на со-*

општенија и идеи од секој вид, без оглед на границите, било усно, писмено, по пат на печатот или во уметничка форма, или во кое било друго средство по свој избор;

• Користењето на слободите предвидени во ставот 2 на овој член повлекуваат посебни должности и одговорности. Според тоа, тие можат да подлежат на ограничувања кои се неопходни, а сепак мора да бидат утврдени со закон.

Правото на користење на овие слободи со себе повлекува должности и одговорности. Тие мора да подлежат на формалности, услови, ограничувања или на казни пропишани со закон, неопходни во демократските општества, а во интерес на националната безбедност, територијалниот интегритет или јавната безбедност, заради спречување нереди или криминал, заштита на здравјето или моралот, заштита на угледот или правата на другите, спречување на откривање соопштенија добиени со доверба, или заради зачувување на авторитетот и непристрасноста на судството.

„Секој има право на пристап на податоци со кои располагаат државните органи, во согласност со Законот“, стои во член 29 став 2 во **Повелбата за човекови и малцински права и граѓански слободи.**

Утврдениот јавен интерес во поглед на објавувањето на информациите со кои располагаат органите на власта претставува и обврска на органите на власта своите информации на одговорен начин јавно да ги објавуваат и на тој начин истовремено да ги прават достапни за сите, што е перспектива на целосно остварување на правото на информирање. Јавниот интерес претставува правно-релевантен поим, односно правен стандард во однос на кој, како објективна мерка, може да се врши тестирање за можната загрозеност на одредени легитимни интереси, како оправдана причина за ограничување на пристапот до бараната информација.

Информацијата е елемент на контрола на јавната власт и тргнувајќи од тоа објавувањето на информациите е од јавен интерес, бидејќи јавноста има „ПРАВО ДА ЗНАЕ“.

КОРЕНИТЕ НА СЛОБОДНИОТ ПРИСТАП

Зачетоците на слободниот пристап потекнуваат од Шведска. Таа е првата земја која има уставна загарантираност на информативната слобода уште од 1766 година. Во специјалниот **Акт за слобода на печатот** изгласан истата година, една од главните придобивки е пристапот на јавноста до владините документи „информации и документи создадени или добиени од Владата мора да бидат достапни до целата јавност.“ Исто така, со овој Акт се бара „државните институции да направат сè што е во нивна моќ информацијата до барателот да ја испорачаат што е можно побрзо“.

Во 1776 година, документот познат како Листа на права од Вирџинија, е еден од првите што го дефинира правото на слобода на изразување. Во членот 12 стои:

„Слободата на печатот е еден од најзначајните делови на демократијата и не смее да се забрани освен ако Владата не е деспотска“.

По Универзалната декларација од 1948 година, еден од најважните документи од областа на човековите права за земјите од Европа е Европската конвенција за човекови права на Советот на Европа од 1950 година. Во членот 10 од оваа Конвенција се вели:

*„Секој има право на слобода на изразување. Ова право ги опфаќа слободата на мислење и **слободата на примање и пренесување информации или идеи, без мешање на јавната власт и без оглед на границите**“.*

„Слободата на информирањето“, според некои теоретичари, се однесува само на правото на размена на информации меѓу поединци или преку мас-медиумите, но не и на правото да се бара и да се добие некоја информација. Од друга стана, сè почесто е мислењето дека слободата на размена на информации и правата за слобода на изразување и медиумската слобода се бесмислени без правото за пристап до информации, кои ги имаат владините институции.

Но, пропишаното, загарантирано човеково право, според

споменатите документи, не е доволно само по себе да ја гарантира неговата имплементација во практиката. За целосно остварување на другите, но и на ова право потребно е донесување закон со јасно дефинирани правила за негово спроведување не само за граѓаните, баратели на информации, туку и за имателите.

Овие насоки најчесто се дел од Законот за пристап до информациите (во некои земји познат и како Закон за слобода на информирањето).

Скандинавските земји се меѓу првите земји, кои во своите легислативи го воведуваат овој закон: Шведска 1949, Финска 1951 и Норвешка и Данска 1970 година. Од новите земји-членки на Европската унија прва е Унгарија 1992, па Литванија 1996, Летонија 1998, Чешка 1999, Естонија 2000, а во Германија во 2006 година. Уредувањето на слободниот пристап до информациите со закон во останатите земји е воспоставено: во Грција 1986, Австрија 1987, Италија 1990, Бугарија 2000 и во Романија 2001 година. Од поранешните југословенски републики, во Босна и Херцеговина законот е донесен по барање на ОБСЕ во 2001 година, а според препораките на Советот на Европа, Словенија во своето законодавство и во практиката го вбројува и го применува Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер од 2003 година. Потоа следат Хрватска и Србија во 2004 и Република Македонија во 2006 година.

Бројот на законите за пристап до информации драстично е зголемен во последните години. Денеска вкупно 86 земји во светот имаат закони за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

За драстично зголемениот број на земји кои донесоа закони за пристап до информациите во последниве години има неколку причини: **развојот на концептот за демократија**, ширењето на човековите права и **засилената активност на граѓанското општество**. Денеска тоа е тренд кој не може да се запре.

На што се должи таквиот тренд? Пред сè на тоа што слободата на информирање еволуира, од морална осуда на тајноста во јавните работи, во алатка за регулирање на пазарот, градење поефикасна државна власт и обезбедување економски и технолошки развој. Денес, земјите кои немаат ваков закон не можат да тврдат дека имаат целосна демократија.

ЗОШТО ЗАКОН ЗА ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ

Најчесто, одлуката да се донесе закон за слободно информирање не е резултат на некакво демократско отворање. Напротив, најголем дел од таквите закони се производ од борбата за политичка превласт меѓу законодавната и извршната власт, владејачката партија и опозицијата, сегашните и претходните политички режими, како и од притисокот на меѓународниот фактор.

Дури и првиот Закон за слободно информирање во светот – **Шведскиот закон за слобода на печатот од 1766 година** – во својата заднина ја носи жестокоста на меѓупартиската политика во дадениот миг. Имено, по едно конкретно прегрупирање на политичките сили во парламентот, новосоздаденото мнозинство го изгласало споменатиот Закон со намера да се стекне со увид во документите кои претходната власт ги прогласила за тајни.

Исто така, **Американскиот закон**, кој подоцна стана модел за реформите низ светот, е производ на 10-годишна практика на пратенички прашања (1955–65) во текот на која демократското мнозинство во Конгресот барало пристап до плановите на извршната власт контролирана од републиканците во времето на поранешниот претседател Двајт Ајзенхауер. Законот за слободно информирање на САД, онака како што постои денес, со широка покриеност, тесни исклучоци и со моќен судски надзор врз административните одлуки за необелоденување на определени податоци, е всушност изменета верзија на Законот од 1966 година, дополнет во 1974 година од страна на демократскиот Конгрес, непосредно по скандалот Вотергејт и тоа со надгласување на ветото на тогашниот републикански претседател Џералд Форд. Во секој случај, Американскиот закон немаше да биде тоа што е денес да не беше Вотергејт.

Политичките скандали беа и останаа катализатор на процесите кои резултираат со донесување закони за слободно информирање, не само во САД туку и насекаде по Земјината топка.

Токму тоа било и повод за донесување на Законот за сло-

бодно информирање во **Канада во 1982 година**. Имено, Законот имал за цел да стави крај на низата скандали што ја треселе земјата на почетокот на 1980-тите, а биле тесно врзани со полициското прислушување и владината регулација на индустријата.

Јавните скандали во врска со условите во месопреработувачката индустрија како и пропустите при управувањето со државната банка за крв ја натерале **Ирска** да донесе закон со слична содржина во 1997 година.

Тајландскиот закон за пристап до информации од јавен карактер од **1997** година бил кулминација на еден подолг процес на политички реформи, кој почнал во 1992 година со масовни протести против воената хунта, а потоа зел уште поголем замав во текот на економската криза во земјата во 1997 година.

На **Јапонскиот закон** за пристап до информациите донесен во **1999** година му претходеа две цели десетлетија на скандали со поткуп и тоа од 1970 до 1990 година врзани за забоштувањето на случаите на трансфузија на крв загадена со ХИВ. Во меѓувреме, актите на локалната самоуправа кои обезбедувале пристап до информациите од јавен карактер исфрлиле на површина систематско фалсификување на државните сметки и широко распространета корупција во јавните работи и набавки и во градежната индустрија.

Во веќе споменатите земји, со подолга демократска традиција, ерупцијата на скандали се појавува како најчест повод за донесување закон за слободен пристап до информации, а на другите места во светот тоа е *падот на тоталитарните режими*.

Таков е и случајот со поголемиот дел од Источна и од Средна Европа во раните 1990-ти години, период обележан со интензивни реформи во јавната администрација на земјите од поранешниот комунистички блок.

Во една таква средина на транзиција на власта и корозивна дебата за тоа дали на поранешните раководни структури на Комунистичката партија треба да им се дозволи да бидат носители на јавни функции во новиот, демократски режим, **Унгарија во**

1992 година го донесе првиот Закон за слободно информирање во регионот. Унгарскиот закон, во голема мера претставува одмазда на новите власти кон нивните комунистички претходници. Врз основа на тој Закон биле отворени државните архиви, а оние за кои било утврдено дека извршиле недела по налог и под закрила на претходниот режим се повикани на одговорност.

Охрабрени од успешниот модел во Унгарија, а под притисок на Европската Унија и НАТО и под покровителство на институтите за Отворено општество, останатите поранешни комунистички држави, една по една усвојуваа нови законски проекти за слободно информирање. Во периодот **од 1998 до 2000**, тоа го сторија **Естонија, Литванија, Латвија, Чешка и Бугарија**.

Словачка претставува малку поинаков случај. И таму притисокот за донесување закон доаѓал првенствено од ЕУ и од НАТО, но во форма на критика за неточните економски статистики, фабрикувани од владата на поранешниот премиер, во **2000 година** што доведе и до формално усвојување на Законот за слободно информирање.

Слично како и во Источна и во Средна Европа, и во **Јужноафриканската Република**, слободата на информирањето се шири по падот на апартхејдот. Уставот од 1994 година, кој го овозможи доаѓањето на власт на Нелсон Мандела, вклучува и одредба која го гарантира правото на секој граѓанин да бара и да добие пристап до сите информации кои ги поседува државата. Законот донесен во 2000 година ја разработува оваа уставна одредба и претставува најсилен Закон за слободно информирање во светот.

Прикажаните аспекти за развојот на правото на слободен пристап во споменатите земји во светот се однесуваа на настаниите кои претставувале непосреден повод за усвојување закон за слободен пристап до информациите. Анализата на тие настани покажува дека како најчест повод за донесување закон за слободно информирање се јавуваат борбата за политичка превласт меѓу законодавната и извршната власт, владејачката партија и

опозицијата, сегашните и претходните политички режими, како и притисокот од меѓународниот фактор.

Помалку или повеќе, современите закони за слободен пристап до информациите од јавен карактер имаат свој заеднички именител :

» Пристапот до информација е право кое припаѓа секому. Секој може да побара информација, без разлика на неговиот пол, раса, боја на кожата, национално и социјално потекло, политичко и верско убедување, сопственост и општествена положба. Притоа, нема потреба од образложување зошто информацијата се бара.

» Пристапот е правилото – тајноста е исклучокот. Во принцип, сите информации со кои располагаат државните институции се јавни. Пристап до нив може да се одбие само во мал број случаи, кога постојат легитимни причини за тоа, наведени во националното законодавство или кодифицирани со меѓународното право.

» Правото се однесува на сите јавни институции. Јавноста има право да бара и да ги добие сите информации со кои располага од кој било имател на информации, кои се финансирани од јавни средства.

» Постапката за барање информации треба да биде едноставна, брза и бесплатна. Барањето информации треба да биде едноставно. Доволно би било да се наведат името на барателот, неговата адреса и описот на информацијата што се бара. На барателите треба да им се дозволи да поднесуваат барања – усно, писмено или по електронски пат. Информацијата треба да се даде веднаш, или во разумно краток рок. Цената на чинење за бараната информација не треба да биде поголема од висината на материјалните трошоци.

» Службените лица се должни да им помогнат на барателите да го пополнат и да го поднесат барањето. Воедно, ако барањето е поднесено на погрешно место, службените лица треба да го трансферираат до вистински-

от имател на бараната информација.

» Сите одбивања треба да бидат образложени. Имателите на информации на јавноста можат да ѝ го ограничат пристапот до бараната информацијата само во исклучителни случаи, и тоа само тогаш кога се во состојба да докажат дека нејзиното откривање би предизвикало конкретна штета по легитимните интереси, како што се националната безбедност или приватноста. Ваквите исклучоци треба да бидат предвидени со закон.

» Јавниот интерес ја превагнува потребата од тајност. Дури и кога е можно да настане штета, информацијата мора да биде дадена ако јавниот интерес таа да се има е поголем од штетата што може да произлезе од чинот на нејзиното обелоденување. Притоа, постои силна претпоставка во корист на давање на бараната информација, кога таа се однесува на закани по животната средина, здравјето, човековите права и финансиското работење на државата, вклучувајќи ги тука и информациите кои откриваат корупција.

» Секој барател има право да обжали негативна одлука. Сите баратели имаат право на брзо и ефикасно преиспитување на одлуката на имателот на информацијата со која тој одбива да ја даде бараната информација. Решавањето по жалбата треба да го врши независен орган, комисија или суд. Овие органи треба да се грижат и за подигање на јавната свест и за унапредување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер.

» Јавните институции треба да настојуваат сами да ги публикуваат најсуштествените информации. Секој имател, информациите кои се однесуваат на неговото функционирање и надлежности, и без да биде поднесено барање, треба да ги подготви и да направи разбирливи и достапни за јавноста.

» Имателите на информации и граѓаните треба да се приспособат на новата културна и психолошка клима што ја носи законот.

Можеби ова е клучниот предизвик. За да може еден закон за слободен пристап до информациите да ја оствари зацртаната цел, потребно е да се надминат постојните културолошки и психолошки бариери. Од една страна, граѓаните треба да се навикнат да бараат информации и да сфатат дека тоа е нивно право. Од друга страна, пак, властите треба да се навикнат да даваат информации и да сфатат дека тоа е нивна должност.

СЛОБОДНИОТ ПРИСТАП ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Изворот на правото за слободен пристап до информациите во нашата земја е втемелен и загарантиран со **Уставот на Република Македонија** (член 16) (се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информациите). Оттука необезбедувањето на слободниот пристап до информациите значи и кршење на Уставот.

За целосно имплементирање на оваа уставна одредба, Собранието на Република Македонија во јануари 2006 година го донесе **Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер**, а неговата примена почна на 1 септември истата година. Овој преоден период за примената на Законот беше нужно потребен за да се воспостави неопходната инфраструктура за неговата ефикасна примена.

Во Република Македонија остварувањето на слободниот пристап до информациите од јавен карактер е обврска, која произлегува и од други закони, но само како декларативна заложба, без соодветно дефинирани постапки за остварување на ова право.

Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер - е основа за целосно регулирање на условите, начинот и на постапката за остварување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер за граѓаните во Република Македонија.

Основна цел на Законот е да обезбеди јавност и отвореност во работењето на **имателите на информациите** и на физичките и на правните лица да им овозможи да го остварат правото

на слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Кој е имателот на информациите?

Иматели на информациите од јавен карактер се органите на државната власт и други установи и институции утврдени со закон, органите на општините, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, јавните установи и служби, јавните претпријатија и правни и физички лица, кои вршат јавни овластувања и дејност од јавен интерес утврдени со закон.

Кој може да бара информација?

Информации од јавен карактер има право да побара секое правно и физичко лице без дискриминација по која било основа, на начин и под услови утврдени со овој и друг закон. Право на пристап до информациите од јавен карактер според македонскиот закон (што не е случај во други земји) имаат и странски, правни или физички лица.

Што е информација од јавен карактер?

Во согласност со Законот, информација од јавен карактер е информација во која било форма која ја создал и со која располага имателот на информацијата, односно со неа располага само имателот на информацијата, во согласност со неговите надлежности.

Што е документ?

Документ е секој запис на информација без оглед на нејзината физичка форма или карактеристики, пишан или печатен текст, карти, шеми, фотографии, слики, цртежи, скици, работни материјали, како и звучни, гласовни, магнетски или електронски, оптички или видеоснимки во која било форма, како и пренослива опрема за автоматска обработка на податоци со вградени или преносливи мемории за складирање на податоците во дигитална форма.

Како може да се одбие пристапот до информацијата?

Во членот 6 став 1, од Законот, таксативно се наброени информациите до кои пристапот може да биде одбиен од страна на имателите на информациите, во согласност со законот ако информа-

цијата се однесува на:

- › Информација која врз основа на законот претставува класифицирана информација (Закон за класифицирани информации) со соодветен степен на тајност (државна тајна, строго доверливо, доверливо и интерно);
- › Личен податок чие откривање би значело повреда на заштита на личните податоци, во согласност со Законот за заштита на личните податоци;
- › Информација за архивското работење, која е утврдена како доверлива;
- › Информација чие давање би значело повреда на доверливоста на даночната постапка (Закон за даночна постапка, член 9);
- › Информација стекната или составена за истрага, кривична прекршочна постапка, за спроведување на управна и на граѓанска постапка, а чие давање би имало штетни последици за текот на постапката;
- › Информација која се однесува на комерцијални и на други економски интереси, вклучувајќи ги и интересите на монетарната и на фискалната политика, чие давање ќе има штетни последици во остварувањето на функцијата.
- › Информација од документ кој е во постапка на подготвување и сè уште е предмет на усогласување кај имателот на информации, чие откривање би предизвикало погрешно разбирање на содржината;
- › Информација за заштита на животната средина, која не е достапна до јавноста заради заштита на здравјето на луѓето и животната средина.

За забрана на пристап до ваква информација потребно е таа да биде класифицирана со одреден степен на доверливост од страна на соодветниот министер или од друг функционер, кој во

согласност со законот има право да определува степен на доверливост на таквите информации.

› Информација која ги загрозува правата од индустриска или од интелектуална сопственост (патент, модел, мостра, стоковен и услужен жиг, ознака на потеклото на производот)

Информациите утврдени во став 1 од член 6, за јавноста ќе станат достапни оној момент кога ќе истече рокот за нивна класификација.

По исклучок од став 1 на членот 6, а имајќи го предвид ставот 3 од истиот член, имателите на информациите ќе одобрат пристап до информацијата, ако со објавувањето на таквата информација последиците врз интересот што се заштитува се помали од јавниот интерес.

За разрешување на проблемите настанати со исклучоците, потребно е да се применат тестот за штета, но и тестот на јавен интерес.

Што е тоа тест на јавен интерес?

Станува збор за таканаречен тест на мерење. Со негова помош службените лица, комисијата како жалбен орган и судовите во постапката на управен спор одлучуваат дали правото на пошироката јавност преовладува над другите права - исклучоците, кои се определени во член 6 на Законот.

Во кои случаи е пожелен тестот на јавниот интерес?

Тестот на јавниот интерес задолжително треба да се направи во случаите КОГА:

- се трошат јавни средства;
- има сомнеж за корупција;
- има загадување на околината;
- има опасност за општото здравје на луѓето;
- опфаќа одредена тема, односно се однесува на поголем

број физички или правни лица.

При спроведувањето на тестот на јавен интерес има и одредени фактори кои не се релевантни за овој тест, а тоа е:

- можноста да се манифестира срам или непријатно чув-

ство на јавниот функционер или службеник;

• ако се појави можност да се загуби или загрози довербата во одредена јавна институција.

Целта на тестот на јавен интерес не е во тоа да се **открие она што е интересно за јавноста, туку тоа што е интерес на граѓаните**, бидејќи исклучоците **се да се употребуваат**, а не **да се злоупотребуваат**.

КАКО ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

Каква е постапката по усно барање?

Доколку барателот поднесе усно барање, имателот е должен да овозможи пристап до информацијата, на начин со кој барателот ќе има доволно време да се запознае со нејзината содржината.

Ако имателот на барателот му одговори позитивно, веднаш, а најдоцна во рок од 10 дена од денот на поднесувањето на барањето, на барателот му овозможува увид, препис, фотокопија или електронски запис од бараната информација.

Но, ако имателот на информацијата одговори негативно или ако не може да одговори веднаш или ако барателот има писмен или устен приговор за начинот на запознавањето со информацијата, службеното лице е должно да подготви службена белешка, по што постапката по усното барање продолжува како по писмено.

Каквата е постапката во случај на писмено барање?

Писменото барање треба да се поднесе до имателот на информацијата. Барањето треба да го содржи називот на имателот, име и презиме на барателот, податоци за можен полномошник, информацијата со која сака да се запознае и начинот на кој сака да се запознае (увид, препис, фотокопија, електронски запис).

Барањето не мора секогаш да биде поднесено на предвидениот образец, подготвен во согласност со Законот од страна на Комисијата, туку и со обичен писмен поднесок, доколку барателот се повика на Законот за слободен пристап.

Дополнување и одбивање на барањето?

Доколку барањето е непотполно и поради тоа имателот не може да постапува по него, имателот е должен да го повика барателот за да го дополни. Барателот, според одредбите од Законот, е должен тоа да го направи во рок од три дена од денот на известувањето. Во спротивно, службеното лице со **заклучок** ќе констатира дека барањето е повлечено.

Ако барањето и по дополнувањето не ги исполнува условите предвидени со Законот и поради тоа имателот не е во можност да постапува, имателот ќе донесе **решение** со кое барањето ќе биде отфрлено.

Што треба да се направи доколку имателот не ја поседува бараната информација?

Ако имателот на информацијата што го примил барањето не располага со бараната информација, треба веднаш, или најдоцна во рок од 10 дена од денот на приемот на барањето, **да го препрати** до имателот на информацијата, доколку точно знае кој е имател и за тоа да го извести барателот.

Рокот за добивање на информацијата по препратеното барање почнува да тече од денот на добивањето на барањето кај вистинскиот имател.

Како се постапува по поднесено барање?

Ако имателот на информацијата на поднесеното барање одговори позитивно треба да подготви **записник**.

Ако имателот барањето делумно или целосно го одбие, за тоа задолжително треба да подготви **решение**. Решението треба да содржи образложение за причините поради кои барањето се одбива.

Во случај кога имателот на информацијата кој бил должен да одговори веднаш, или најдоцна во рок од 30 дена, од денот на приемот на барањето не го стори тоа, или не донесе и не му достави решение за одбивање се смета дека барањето е одбиено, што на барателот му дава можност за поведување на жалбена постапка.

Кој е рокот за постапување по барањето?

Рокот за одлучување по барањето за пристап до информациите

од јавен карактер, според Законот е **веднаш, а најдоцна 30 дена** од денот на приемот на барањето, во бараната форма.

- Ако на имателот му е потребно подолго време, од времето предвидено со Законот, поради одредени причини (делумен пристап, или поради обемот на информацијата) **може да се продолжи** рокот, но **најмногу до 40 дена** од денот на приемот на барањето.

За продолжувањето на рокот, имателот е должен да го извести барателот на информацијата **три дена пред истекот** на рокот од 30 дена, како и за причините за продолжувањето на рокот.

Колку треба да се плати за побараната информација?

- Увидот во бараната информација е бесплатен.
- За доставување препис, фотокопија или електронски запис на информацијата, барателот плаќа надоместок во висина на материјалните трошоци.
- Ако барањето се однесува на информација од поголем обем, имателот на информацијата од барателот може да бара однапред да ги покрие материјалните трошоци.

Кога може да се поднесе жалба и до кого?

Во согласност со Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер, право на правна заштита има барателот кој поднел писмено барање.

Жалба да Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер, може да се поднесе:

- ◇ против решение со кое имателот на информацијата го одбил барањето;
- ◇ ако не е донесено и доставено решение за делумен или за целосен пристап за одбивање;
- ◇ ако на барателот не му е дозволен пристап до бараната информација во законски предвидениот рок.

Комисијата за заштита на правото за слободен пристап за информациите од јавен карактер, на седница, решавајќи по жалбите може:

- ◇ да ја **отфрли** од формални причини, ако е недопуштена,

изјавена од неовластено лице или ако е преуранета;

♦ да ја **одбие** како неоснована, ако имателот докаже дека постапил во согласност со Законот;

♦ да ја **уважи** како основана и да го задолжи имателот да ја даде бараната информација и;

♦ да ја **запре** постапката со заклучок ако барателот се откаже или ја повлече жалбата, бидејќи во меѓувреме имателот на барателот му ја доставил бараната информација.

Заради утврдување на фактичката состојба битна за донесување на решението по жалбата, Комисијата има право да изврши увод и да побара документ или информација од секој имател, без разлика дали бараната информација претставува исклучок од слободниот пристап или е информација од јавен карактер.

Судска заштита?

Против решението на Комисијата барателот, како и против секој друг конечен акт, може да поднесе тужба за покренување на управен спор, до Управниот суд.

Постапката по тужбата се спроведува според одредбите од Законот за управна постапка. Во постапката Комисијата е тужена страна и е должна до Судот да достави одговор со прилог на сите материјали и докази од предметот со кои располага Комисијата.

Зошто Е ВАЖНО правото на слободен пристап до информациите со кои располагаат институциите на власта ?

› **Затоа** што слободниот пристап до информациите со кои располагаат органите на власта е услов за квалитетно и ефикасно уживање на другите права и слободи (слобода на мислење, право на истражување на мислењето). Меѓународните конвенции за човекови права воспоставуваат општи принципи, но тие не содржат детален механизам кој во практиката може да осигури граѓаните да го остварат своето право. Остварувањето на правото на граѓаните на информирање и изразување не е можно без правото на слобода на примање и ширење на информациите, односно

без слободен пристап до информациите. Од наведената причина, прашањето за процедурата, начинот и условите во остварувањето на правото на пристап до информации е уредено со Законот, со кој се предвидени санкции за неисполнување на обврските предвидени со законот.

› **Затоа** што овој Закон им ги отвора вратите на граѓаните поблиску да се запознаат со работата на органите на власта и на таа основа без посредници вистински и одговорно да учествуваат во вршењето на јавните работи и процесот на донесувањето на одлуките како и да влијаат врз нивната содржина и ефикасно спроведување. Гарантирањето на ова право и обезбедувањето услови за неговото создавање е нужен инструмент **„принципот на владеење“** во работата на државните органи и носителите на јавните овластувања да се замени со **„принципот на добро управување“** и со тоа граѓаните, **од објект да се претворат во субјект** на политичкиот процес, кој на информиран и на одговорен начин ќе вршат контрола врз работата на оние на кои им е дадено правото за вршење на јавни овластувања.

› **Затоа** што правото на слободен пристап до информациите со кои располагаат органите на власта го јакне и принципот на одговорноста во работата на сите носители на власта и создава услови за квалитетна изградба и стабилност на институциите на демократското општество.

› **Затоа** што донесувањето и целосната примена на Законот за слободен пристап до информациите е од извонредно значење, бидејќи придонесува за ефикасна борба против корупцијата. Корупцијата се темели на тајноста. Граѓаните и институциите стануваат коруптивни тогаш кога јавноста нема увид во нивната работа. Колку повеќе работата на јавните институции е понудена на увид на јавноста, толку шансата тие да бидат корумпирани е сè помала.

› **Затоа** што ќе живееме во почиста животна околина. Многу од одлуките кои предизвикуваат штети на околината се донесуваат зад затворени врати. Многу од ваквите штетни одлуки може да бидат избегнати, ако јавноста со нивната содржина е запознаена претходно.

› **Затоа** што ќе живееме во општество во кое има помалку гладни. Навидум изгледа чудна теоријата дека информативната слобода влијае врз искоренувањето на гладот во општеството. Сепак, постојат теоретичари кои тврдат дека ако ја анализираме листата на земји во кои имаме слобода на печатот, ќе видиме дека во тие земји има помалку гладни. Владите во тие земји мора да бидат активни во овој поглед, бидејќи постојано се под медиумска осуда.

› **Затоа** што ќе бидат почитувани човековите права. Кршењето на човековите права се одвива најчесто тајно, зад затворени врати. Да речеме тортурата - измачувањето, на пример, е тешко возможно во земји кои има, функционира и се почитува законот за слободен пристап до информациите.

На крај, сакаме да укажеме дека правото на граѓаните на информирање, односно на слободен пристап до информациите со кои располагаат органите на власта е еден од битните предуслови за демократизација на општеството, бидејќи само добро, сестрано и објективно информирани граѓани можат да бидат активни субјекти, чинители и актери на позитивните општествени случувања, како и носители и двигатели на разни демократски и други процеси.

Законот обезбедува пристап **до веќе собраните информации**, кои се или во писмена или во електронска форма. За пристап до јавните информации **не е потребен правен интерес**, доволни се **љубопитноста и желбата за знаење и информираност**.



КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА НА
ПРАВОТО ЗА СЛОБОДЕН
ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИЈЕ
ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

www.komspi.mk

МАКЕДОНСКИ МЕДИУМИ
ИНСТИТУТ ЗА



www.mim.org.mk